29. הדחת כלים בשריים וחלביים - כיור ומדיח כלים (סימן צה סעיפים ג,ד)

א. שניהם בני יומם

(1) דעות הראשונים

תוס' (חולין קיב,א) – קערות שמשתמשין בהן בשר שהודחו במחבת של חלב בכלי ראשון ושניהם בני יומן יש לאסור אפילו אם נאמר לאו דוקא עלו אלא אפילו נתבשלו ואפילו אין שמנונית בעין, דהקערות נוגעות במחבת ונפלט טעם מזה לזה והוי טעם שני באיסור, ועוד דלא דמי כלל לדגים שעלו בקערה דהא כשהטעם שני של בשר ושל חלב נכנס במים מיד נאסרו המים וחוזרין ואוסרין הקערות והמחבת.

וכ"פ התרומה (סימן סא) ע"פ הטעם השני שהוא בתוס' ודחה את הטעם הראשון, וז"ל – ומכל מקום יש לחוש לפי ש... הקערות... נוגעות למחבת ומן המחבת גופא נכנס הטעם... בקערות ולא מן המים א"כ אין כאן רק שני נותני טעם ואמר נצלו לא, מיהו כיון דאיכא מים בכלי רוב הטעם מתפשט במים... ואם המחבת חולבת היא בת יומא כמו הקערות של בשר הן בני יומן פשיטא דהכל אסור דטעם אותן קערות של בשר נפלט במים וטעם המחבת של חלב נפלט במים אם כן מיד נאסרו המים משום בשר וחלב שבהן וכי חזרו ונבלעו במחבת וקערות אסרו הכל. **וכ"כ הר"ן** (על הרי"ף חולין מא,א) **וביאר** יותר – טעם החלב הנפלט לתוך המים מקבל טעם מטעם הבשר ראשון שבקערות, דמאן לימא לן שלא יתערבו פליטת הבשר ופליטת החלב בעצמן שלא באמצעות המים הילכך לא הוי נ"ט בר נ"ט אלא נותן טעם ראשון.

=> כאשר כלי בשרי וחלבי מודחים יחד בכלי ראשון כשטעם הבשר נפלט ונעשה טעם שני הוא כבר פוגש את טעם החלב ונוצר איסור (וטעם שני הותר רק כשהוא נבלע בהיתר). משתי סיבות:

א. הכלים נוגעים אחד בשני והטעם עובר ישירות מזה לזה.

ב. יש חשש שטעם הבשר וטעם החלב נפגשים ללא תיווך המים, ורק אחרי שהתערבו ונוצר איסור בשר וחלב הטעם התערב במים ואסר הכל. **וכתבו התרומה והר"ן** שזה הטעם הנכון.[1]

ולכן אפילו למתירים נצלו ונתבשלו הכל נאסר. **וכ"פ או"ה** (לד), **והוסיף** (באות יז) – דווקא שהדיח הקערות בבת אחת, אבל אם הדיח השל בשר תחילה ואח"כ של חלב או איפכא הוי ממש כדגים שנתבשלו.

---

[1] **הר"ן** שם כתב טעם נוסף, הלכתי ולא מציאותי, שנ"ט בר נ"ט דהיתרא מותר רק כשחל עליו שם היתר בעודו טעם שני, אך אם מיד כשנעשה טעם שני פגש טעם חלב – לא נחשב היתרא אלא איסור. **וז"ל** – ועוד דמאי דשרינן נ"ט בר נ"ט לאו משום דסברינן שאין הטעם הראשון מתפשט והולך עד השלישי דא"כ אפילו בשאר איסורין נימא הכי למאן דלית ליה חתיכה עצמה נעשית נבלה ואנן לא שרינן אלא בבשר בחלב וכיוצא בו דהוו שני נותני טעמים של היתר הילכך דוקא כשטעם שני עמד בהיתר בלא תערובת חלב אבל כאן שטעם שני לא עמד בפני עצמו כלל אלא תכף שבא לעולם נתערב בטעמו של חלב מסתברא ודאי דאסור.

רשב"א (תוה"א ג,ד) – **והרב בעל התרומות** ז"ל כתב דקערה חולבת וקערה שאכל בה בשר שהדיחן ביחד בתוך מים רותחין שאוסרות הן זו את זו שפליטת הבשר ופליטת החלב פוגעות זו בזו ואוסרות זו את זו קודם שיבלעו בקערות ונמצא שאין כאן אלא נותן טעם אחד קודם שיתערב טעם הבשר עם טעם החלב, **ואין דברים אלו מחווירין כלל** שהרי אין הקערות פולטות אלא בסבת המים שהפליטן (1) והילכך כל שזו או זו פולטת כבר חזרה אותה פליטה בתוך המים לנותן טעם בר נותן טעם. (2) ולא עוד אלא שאין כאן בשר בחלב כלל שהרי אין כאן אלא נותן טעם בר נותן טעם מעורבין זה בזה (כלומר זה יותר קל מנ"ט בר נ"ט רגיל שמתערב על חלב או בשר ממש). **וכן דעת הרמב"ן ז"ל** (בחידושיו חולין קיא,ב) ועיקר.

וכ"כ הרא"ש (חולין ח,כט) והוסיף – ולי נראה דאף לריב"ן הכל מותר דלא אסר נתבשלו אלא לאכלן בכותח שטעם שני של הבשר נ"ט לתוך ממשות של חלב, אבל הכא שטעם שני של הבשר שבתוך המים אין נ"ט לתוך ממשות החלב אלא מתערב עם טעם שני של החלב שבתוך המים נראה שהמים מותרים והכל מותר. אמנם יש לאסור מטעם אחר לפי שכשמדיחין קערות נדבק בהו שמנונית של המאכל ונוגע ביורה ונאסרה היורה מממשות הבשר שנכנס בה והכל אסור (אם אין במים ששים כנגד הממשות שע"פ הקדירה. ב"י). **וכ"כ טור** (צה) – הלכך אין להתיר עד שיאמרו ברי לי שלא היה שום שומן דבוק בה.

=> כאשר כלי בשרי וחלבי מודחים יחד בכלי ראשון - טעמי הבשר והחלב נפלטים קודם למים (בשר לכלי, הכלי הבשרי למים) וזה טעם שני בהיתר. ואף המחמירים בנצלו והתבשלו יודו שמותר, מפני שהם אסרו כאשר טעם שני של בשר מתערב עם חלב ממש, אך כאן טעם שני של בשר מתערב עם טעם שני של חלב.

(2) דעות האחרונים

שו"ע צה,ג (כדעת הרשב"א והרא"ש) – קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת בחמין שהיד סולדת בהן, אפילו שניהם בני יומן, מותר, משום דהוה ליה נותן טעם בר נותן טעם דהתירא. והוא שיאמר ברי לי שלא היה שום שומן דבוק בהן, ואם היה שומן דבוק בהן, צריך שיהא במים ס' כנגד ממשות שומן שעל פי הקערה.

אמנם בשו"ע באו"ח תנב,ב – יש ליזהר מלהגעיל כלי הבשר וכלי חלב ביחד. **וביאר הש"ך** (ס"ק ט) שמה שהיקל כאן היינו דיעבד אבל לכתחילה אסור להדיחן יחד. וכן מדויק מלשון השו"ע שכתב לשון דיעבד 'שהודחו'.

רמ"א (כדעת התוס') – ויש אוסרים אפילו אין שומן דבוק בהן... אם שניהם בני יומן, והדיח אותן ביחד בכלי ראשון, הכל אסור. והכי נוהגין, ואין לשנות. ודוקא שהודחו ביחד ובכלי ראשון, אבל אם הודחו זה אחר זה... הכל שרי. **וכ"פ ט"ז ורש"ל**.[2]

=> **מוסכם** שאין להדיח כליים בשריים וחלביים בני יומם בכלי ראשון, אפילו אם הם נקיים.

---

[2] נחלקו בשיטה זו מה הדין **אם יש במים שישים כנגד הכלי**: **או"ה ורמ"א צד,ה** כתבו לגבי כף חלבית שתחב אותה בקדירה בשרית (שזה דומה למקרה כאן) – אם הקדירה והכף שניהם בני יומן ויש ס' בתבשיל נגד הכף מותר הכל אפי' הכף לכתחילה. **וכתב הט"ז צד,ז** – קשה לפי טעם הא' בסי' צ"ה ס"ג של יש אוסרין דחיישינן שמא נגעו הקערות במחבת וה"נ ניחוש שמא נגע הכף בגוף הקדירה ומה מועיל ס' דמ"מ בולעת הכף והוה בו טעם שני, וצ"ל דס"ל כטעם הב' דהתם יש לחוש שמא נאסרו המים כו' וכאן אין חשש זה כיון שיש ס'. **אך הש"ך צד,ח** כתב לגבי המקרה הזה שדעת הרמ"א בסימן צה,ג שהכף אסורה (מחשש לטעם הראשון). **ותמה עליו רע"א** שם – זה תמוה דהא ביש במים ששים גם להרמ"א הכף מותר.

נחלקו מה הדין בדיעבד:

לדעת השו"ע – מותר, אא"כ אחד מהכלים מלוכלך בשאריות בשר או חלב ואין פי שישים במים כנגד השאריות, שאז הכל נאסר.

ולרמ"א – גם אם הכלים נקיים הכל אסור.

(3) ערוי מכלי של בשר על כלי של חלב או להיפך

או"ה לד,יח – הודחו כך ע"י עירוי כגון שמערה רותחין מיורה חולבת אפי' ב"י על כלי של בשר אפי' ב"י ואפי' מלוכלכת מותר הכל אם היורה היתה נקייה כדפרישית דמאחר שלא היו במים כ"א נ"ט בנ"ט דהיתר. **וכ"פ משאת בנימין וב"ח**. ופשוט שכך דעת **השו"ע**, שהרי התיר נ"ט בר נ"ט של בישול וצליה לכתחילה, וכ"כ במפורש בסימן צד,ט.

תו"ח הביא את האו"ה וכתב – וכל דבריו נראין לי לענין הלכה כי הם דברי טעם אלא כמדומה לי שלא נהגו להקל בכהאי גוונא אמנם בהפסד מרובה או לעת הצורך יש לסמוך עליו. **בהג"ה בסעיף ג** משמע שהחמיר יותר אפילו במקום הפסד, שכתב – אם עירה מכלי ראשון של בשר על כלי של חלב דינו ככלי ראשון ואוסר אם היה בן יומו.[3] **והקשה הט"ז ס"ק יג** – הא הוה נ"ט בר נ"ט (ומדוע אסר הרמ"א אף בדיעבד), ונראה דכיון שאנו אוסרים לעיל כיש אוסרים שהביא רמ"א בסעיף זה (סעיף ג) מטעם דהוה כטעם בשר וחלב מעורבים יחד והיינו כיון ששני הטעמים מתערבים בכלי א', והכי נמי דומה לזה שאנו חושבים קילוח הערוי כאלו הוא בכלי שמערה ממנו.[4]

ב. אחד מהכלים לא בן יומו

(1) כשהכלים נקיים (משאריות בשר וחלב)

שע"ד (סימן נז) – קערות שאכלו בהן רוטב של בשר רותח היום, והודחו במים רותחין שהיד סולדת בו, במחבת חולבת שאינה בת יומא אפילו בכלי ראשון, הקערות פשיטא שמותרות שלא קלטו רק טעם חלב מכלי שאינו בן יומו שנותן טעם

---

[3] **בסעיף ב כתב** – ודוקא לאכול עם חלב והבשר עצמו (אסור לאכול את הדגים שהתבשלו עם בשר או חלב) אבל ליתנן בכלי שלהם מותר לכתחלה. **וכתב הש"ך** – צריך לומר דכאן לא מיירי אלא דמותר ליתנן בלא עירוי. **אך הב"ח** הבין מכאן שהרמ"א מיקל ומתיר. וצ"ע איך יסביר את סעיף ג.

[4] **ערוי דבש שהתבשל בכלי בשרי לכלי חלבי. סימן צד סעיף ט:**

מרדכי – מעשה בא לפני ר"י שבשלו דבש במחבת של בשר בת יומא והריקוהו חם בקערה של חלב בת יומא והתירה משום דשמנונית בדבש הוי נותן טעם לפגם.

ב"י – ולי נראה אפילו אם היה נותן טעם לשבח שרי משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא. **וכ"כ שו"ע** – בשלו דבש במחבת של בשר בת יומא והריקוהו חם בקערה של חלב בת יומא, מותר, משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא. **וכך משמע מדעת הרמ"א** שסתם ולא העיר, וקשה הרי למדנו שהרמ"א אסר אם עירה מכלי רשון של בשר על כלי של חלב, **וכתב הש"ך** – וא"כ לא הי"ל להרב לסתום כוותיה, ואולי כיון דיש כאן תרתי למעליותא דאפילו בנתבשלו הרבה פוסקים והמחבר מכללם מתירין לאכלן בכותח, וכן יש פוסקים דשמנונית בדבש הוי נטל"פ שרי לדעת הרב אפילו הקערה.

לפגם, וגם המחבת מותרת לבשל בה חלב עוד אחר הדחה זו משום דיש בה ג' נותני טעם בר נותן טעם, תחילה מן הבשר בקערה ומשם במים ומשם במחבת, ואכתי היתר גמור הוא כיון שאינו בן יומא.[5] **הובא בב"י. וכ"פ או"ה, רמ"א וש"ך**.[6]

אע"פ שלשון הראשונים והרמ"א כאן בדיעבד, בחלק או"ח סימן תנב,ב **כתב השו"ע** (או"ח תנב,ב ע"פ הג' רבינו פרץ מצוה רכב) שמותר לכתחילה – יש ליזהר מלהגעיל כלי הבשר וכלי חלב ביחד, אא"כ אחד מהם אינו בן יומו. ע"כ. ומשמע שם שאף **הרמ"א** מסכים.

=> כשהכלים נקיים משאריות בשר וחלב ואחד מהם (החלבי או הבשרי) אינו בן יומו מותר להדיחם לכתחילה בכלי ראשון.

ואע"פ שאין לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה – כאן מותר מפני שיש ג' נותני טעם, ופעמיים הטעם נקלש ע"י כלי. וע"פ זה כתבו שמותר להכשיר כלי חמץ לפסח קודם זמן האיסור, שטעם החמץ שנבלע בכלי נפלט למים וחוזר ונבלע בכלי ועדיין הוא היתר (רא"ש ע"ז ה,לו; הג' רבינו פרץ מצוה רכב; שו"ע או"ח תנב,א ומג"א שם).

(2) כשאחד מהכלים מלוכלך (מבשר או חלב)

שע"ד (המשך דבריו לעיל) – ודוקא כשהקערות מקונחות שאינן מלוכלכות מן המרק של הבשר[7] קודם שהדיחן במחבת, דאז ליכא רק פליטת טעם של הקערות במים, אז שייך היתר של נ"ט בר נ"ט, אבל אם האחת מליאה שמנונית או שיורי מאכל של בשר או של חלב במחבת או בקערות, הכל אסור דטעם ראשון הוא. **הגש"ד** – נראה דהכל אסור לאו דווקא, דאם אותה שאינה בת יומא מקונחת לא תיאסר חברתה כלל (אלא רק היא תאסר) דלעולם טעם הנפלט ממנו פגום הוא, אלא לצדדים קאמר דהכל אסור, ר"ל היכא דאותה שאינה בת יומא אינה מקונחת. **הובאו בב"י, וכ"פ רמ"א וש"ך**.

(3) נמצאו כלי בשר וחלב מעורבים יחד ויש חשש שהודחו יחד

הגש"ד – אם נמצאת קערה של איסור או של בשר תוך קערות של חלב ולא ידעינן אי הודחה בהן או לא יש להתירן דלא מחזקינן איסורא דילמא הודח בהן בכלי ראשון. **וכ"כ רמ"א**. **וכתב או"ה** – אפי' אם רגילין באותו בית להדיח בכ"ר מותרין שניהם בס"ס דספק שמא לא הודחה עמהן ואת"ל הודחה עמהן שמא לא היתה ב"י. **וכ"כ ט"ז**.

---

[5] אך ב**תוס' חולין קיב,א כתב** – ואם האחד אינו בן יומו אז אותו שהוא בן יומו מותר. ע"כ. משמע שהכלי שאינו בן יומו אסור, מפני שחשש שהטעם עובר ישירות דרך המגע בין הכלים. כמובא לעיל.

[6] **או"ה** – אך נוהגין שלא להשתמש במים לכתחילה לשום דבר דהא בלעי עתה מפגם בשר בחלב, ובמים גרידא אין שייך דיעבד כמו בתבשיל, שהוא דבר חשוב והתורה חסה (על ממונם של ישראל). **וכ"כ רמ"א**.

אמנם בשע"ד כתב – במחבת או יורה של גוי שיש בהן נותן טעם של איסור ונכנס טעמו של איסור במים אסור לכתחלה ללוש פת במים שנתחממו בהם אף על גב דסתם כלים של גוים אינן בני יומן מכל מקום אסור ללוש פת בבתינו מן המים שחממו בהן דאין להתיר נותן טעם לפגם לכתחלה, אבל לאכול מפת של גוי מותר דהיינו דיעבד. **הגש"ד** – דאין להתיר נותן טעם לפגם לכתחלה משום שעדיין לא התחיל הנאתן שהרי לא הוחמו לשתייה אלא לאפייה ולענין זה הוי לכתחילה. **הובאו בב"י ובתו"ח. כתב מנח"י** (הובא בפת"ש ה) – היה נראה לי (מדברי השע"ד) היינו בלא הוחמו לשתיה, משא"כ בהוחמו לשתייה, אבל מ"מ כיון שהרב אינו מזכיר חילוק זה צ"ע למעשה דאולי יש לחלק.

[7] בדק הבית – מה שאסר במלוכלכות מהמרק של בשר אינו נ"ל דלא אסרינן אלא בממשות בשר אבל במרק לא ומיהו אם שומן מודבק בקערות היינו ממשות הבשר.

ג. הדחת כלים בשריים וחלביים בכלי שני או ע"י עירוי

(1) כלי שני

מוסכם שאם הכלים נקיים אין כח בכלי שני להבליע ולהפליט טעמים כאחד, ונראה שמותר אפילו לכתחילה.

אך אם הם מלוכלכים בשאריות בשר וחלב נחלקו:

רמ"א – אם הודחו זה אחר זה, או בכלי שני אפילו ביחד, הכל שרי (אפילו אם הכלים מלוכלכים. ט"ז ס"ק יב. ופשוט). **וכ"פ הט"ז** (ס"ק יב).[8] משמע מדבריהם שההיתר בדיעבד, אך נלע"ד שלדעת השו"ע (בסימנים סח,קה) שהחמיר לכתחילה שלא לתת בכלי שני זה דווקא במאכלים שהם רכים, אך כאן שמדובר בכלים מסתבר שיתיר לכתחילה.

רש"ל – אם הם נקיים הכל מותר... בכלי שני, אבל אין צריך המורה לשאול אם הם נקיות או לא... אכן אי בודאי הוי בחד שיורי מאכל, אין לנו כח להתיר, משום שיש לחלק ולומר, דמשיורי מאכל יתמחה בתוך המים, ויהיו המים נחשבים כאילו הן גופה רוטב של בשר, שהוא כלי שני, ויבלע בכלי (שלדעתו כלי שני יכול להבליע בלבד ולא להפליט ולהבליע כאחד, כמבואר בסימן קה[9]).

(2) עירוי

הגש"ד בשם מהר"ש – אם בכלי שני הודחו מותרים, רק שלא שפכו מן הכלי הראשון על הקערות, דזה מיקרי נמי כלי ראשון.

או"ה – אפי' אם מערה על שני כלים הפכיים ושניהם ב"י, שניהם מותרים דודאי עירוי כלי שני הוא ואינו מפליט או מבליע, אלא שאנו מחמירין לאסור הדבר שמערה עליו הקילוח הראשון של איסור לומר אדמוקיר בלעה והיינו כדי קליפה, אבל לאחר שהוריקוהו על הכלים, לומר שיפליטו אז אותם המים מכלי אחר ויבליעו אותם בכלי שניים לא, דמדנתנו על הכלי ה"ל הכלי שני, והילכך אפי' שניהם מלוכלכות מותרות כולה בהדחת צונן דכלי ב' אינו מבשל כלל (כשיטת רשב"ם בדין עירוי).

רמ"א (כדעת האו"ה) – אם עירה מים רותחים שאינן של בשר ולא של חלב על כלים של בשר ושל חלב ביחד ואפילו שומן דבוק בהם הכל שרי.[10]

---

[8] פמ"ג – אף דבסימן ק"ה אות ד' (לגבי כלי שני) החמיר באין הפסד מרובה, מ"מ כאן להפליט מזה ולהבליע בזה שרי.

[9] אמנם גם הט"ז פסק כרש"ל לגבי כלי שני בסימן קה, אלא שכאן היקל ולא חשש שהממשות תימחה ותעשה כלי שני בעצמה ותיבלע בכלי.

[10] קשה! הרי פסקו השו"ע והרמ"א שערוי ככלי ראשון ומבשל, מבליע ומפליט כדי קליפה. ולכן כתבו בסימן סח סע' י שאין למלוג תרנגולת ע"י עירוי? וכיצד כאן פסק הרמ"א כאו"ה שערוי ככלי שני, ורק מבליע כדי קליפה ולא מבשל?
וכן הקשה הש"ך (ס"ק כ) ותירץ שהרמ"א פסק כאו"ה במקרה הזה אך לא מטעמו, וז"ל – וצ"ל דס"ל להרב דנהי דמבשל כ"כ שהתרנגולת מפליט ומבליע מ"מ הכלי שהוא קשה אינו בולע דאינו מפליט ומבליע כאחת בכלי שהוא קשה (אך כן מבליע בו את עצמו, וכ"כ דר"מ קה,ד וש"ך שם ז).

פר"ח יז – תמוה, שהרי הוכחנו לעיל בסימן ס"ח (ס"ק יח) דערוי לפחות מבשל כדי קליפה וכל שכן שמפליט ומבליע, וא"כ אפילו שהכלים יהיו מקונחים יפה אם הם בני יומן הרי המים מפליטים מהם הבלוע בהם ונאסרים המים לשיטתו שפוסק הפך דעת המחבר בדין קערות וחוזרים המים ואוסרים הכלים והוי דומיא דרישא, וכל שכן אם יש שומן דבוק בהם דאז פשיטא שנאסרים המים לכולי עלמא ונבלעים בכלים ואוסרין אותם.

יש"ש (חולין ח,סד) – היכא שעירו מים רותחין על הקערות, צריכין לדקדק ולשאול אם היה שם שיורי מאכל, לפי שהעירוי מפליט ומבליע עד כדי קליפה. => דווקא אם הכלים מלוכלכים הם נאסרים ע"י ערוי, אך אם הכלים נקיים מותר. **וכ"פ ט"ז וש"ך** (ס"ק כ).[11]

ד. הדחת כלים לכתחילה ע"י נתינת אפר. סעיף ד

שו"ע – יראה לי שאם נתנו אפר במים חמין שביורה קודם שהניחו הקדירות בתוכה, אע"פ שהשומן דבוק בהן, מותר, דעל ידי האפר הוא נותן טעם לפגם. **וכ"פ חכ"צ** סימן קא.

ש"ך – דין זה לא נמצא בשום פוסק, ואדרבה משמע מדברי הפוסקים דאין שום תקנה להגעיל כלי בן יומו אם לא שיש במים ס' נגד הכלי, והכי מוכח נמי ממ"ש התוס' (דף ק') סוף ד"ה 'בשקדם' והרא"ש שם, דלפי' ר' אפרים דאמר דלא אמרינן חנ"נ רק בבשר בחלב ניחא מה שצותה התורה להגעיל כלי מדין ב"י והיאך יכשירו יורה גדולה והלא אין במים ס' כנגדו והמים נאסרים כו' ולפירושו ניחא כי לא נעשו המים כולן נבילה ומעט איסור הנפלט מן היורה חוזר ונבלע בתוכו ומגעילו שנית ואותו מעט איסור בטל בס' במים עכ"ל ואם איתא הלא התורה לא באה ללמוד אלא להגעיל כל חד כדיניה ואי משום שהמים יאסרו הא איכא תקנתא דאפר וצ"ע.[12] **וגם הט"ז** הקשה – וצ"ע הוראה זו, דלעיל סי' פ"ז כ' רמ"א הכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש, אין לשמש בו, דעושין אותה מאפר שעל הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב. עכ"ל וכיון דנ"ט לפגם אין שם האיסור בשר בחלב לגמרי, ועוד מצאתי בדברי רש"ל וז"ל ומצאתי בשם מהרי"ל שפעם

---

[11] קשה! אם עירוי מבשל ככלי ראשון מדוע הקילו בכלים נקיים, הרי הם סוברים כשיטת הרמ"א שכלים של בשר וחלב שהודחו יחד בכלי ראשון אסורים אפילו נקיים?

הובאו באחרונים שני הסברים:

1. אין כח בעירוי להפליט ולהבליע מכלי לכלי. **וכ"מ מט"ז** (ס"ק יב) שכתב – נראה להכריע בזה למעשה דבעירוי יש לאסור שניהם אם היה שם שיורי מאכל משניהם ואם הא' מלוכלך והב' נקי אזי נאסר הנקי.

2. בעירוי יש נ"ט בר נ"ט. **כ"כ ש"ך** – היכא דהם נקיים ודאי יש להתיר מטעם נותן טעם בר נותן טעם וכדמשמע מדברי מהרש"ל, אבל היכא דהוי כלי של איסור דלא שייך ביה נותן טעם בר נותן טעם נראה דאפילו נקי אסור. [**ותמה עליו מנ"י** נז,כב – ולא ירדתי לסוף דעתו דאם מפליט ומבליע א"כ אמאי חשיב נ"ט בר נ"ט דמ"ש מהדיח שני קדרות וקערות ב'. ע"כ. נלע"ד שיש קושיא נוספת על הש"ך הרי לשיטתו בסימן צא מים לא יכולים להיאסר בכדי קליפה מפני שא"א לקלוף לכן במקרה זה המים לא נאסרים כלל וממילא גם הכלים. וצ"ע].

בהמשך הסתפק בזה הש"ך – וצריך עיון בזה דאפשר דאפילו מבשל לא מבשל כולי האי שיפליט מן הכלי ויבליע לכלי. ולפ"ז גם בכלים של בשר וחלב שאחד מהן נקי ואחד מהן אינו נקי שהנקי אסור ושאינו נקי צ"ע אי נימא כיון דהנקי נ"נ חוזר ואוסר השני כיון שמערה עליו כל פעם או נימא דעירוי לא מבשל כולי האי ויש להחמיר בשניהם במקום שאין הפסד מרובה כי נראה כיון דמבשל חשיב ממש כבישול והכי משמע בהגהת ש"ד הישנים שנדפסו בקושטנדינ"א שנת שוב"ה (סי' ל"ג) דאין חילוק.

[12] פר"ח – ואין זו קושיא דבלא תערובת דבר אחר מיירי הפוסקים הנזכרים, ותדע דאפילו תימא שהאפר אינו פוגם הא איכא דברים אחרים שפוגמים והא איכא תקנתא דהנהו דברים דפגמי. וכ"כ חכ"צ. וכתב פת"ש ו – בתשובה כת"י הארכתי בזה, ואני ישבתי דברי הש"ך בזה בס"ד על נכון.

אחת בא תינוק ואמר שנפל חתיכה של בורית העשוי מחלב לתוך הקדירה ואמר שאין להאמין לתינוק עכ"ל משמע דבודאי נפל אוסר הבורית והא בורית עשויה מאפר עם חלב ונותן טעם לפגם הוא וצ"ע למעשה.[13]

פת"ש – נראה שאין כוונת המחבר דאפר יכול לפגום את האיסור אלא כוונתו דוקא הכא בבשר בחלב מהני אפר להקליש טעם שלא יחול עליו אח"כ שם בב"ח, ובזה מסולק קושיית הש"ך גם קושיית הט"ז ממהרי"ל.

ה. כיור ומדיח כלים

בע"ה לקמן נברר מה ההלכה לגבי שימוש בכיור ומדיח כלים, ויש בזה שלוש אפשרויות:

להשתמש בו זמנית לבשרי וחלבי.

להשתמש בכיור ומדיח אחד לבשרי וחלבי בזה אחר זה.

לייחד כיור ומדיח לשימוש בשרי או חלבי בלבד.

(1) כיור

1. ברור שאם מקפידים שלעולם לא שופכים מים חמים שהיד סולדת בהם על הכלים בכיור מותר להשתמש בכיור אחד לבשרי וחלבי בו זמנית. אמנם לחוששים שיש כבישה בכלים צריך להקפיד שלא להשהות את הכלים הבשריים והחלביים מוצפים במים יחד למשך יותר מעשרים וארבע שעות, אך למדנו שנראה למעשה כדעת הסוברים שאין כבישה בכלי מתכת וזכוכית במיוחד בימינו שכלים לא בולעים ופולטים.

2. אך רבים רגילים לערות מים רותחים לכיור (לדוג': כאשר רוצים להדיח במים רותחים כדי לנקות טוב יותר או כששופכים מים רותחים מסיר פסטה או ממיחם), ולכן יש לברר האם במקרה כזה מצד הדין מותר להשתמש בכיור אחד או שצריך שני כיורים?

- **ערוי רותחים על כלים בשריים וחלביים בו זמנית**

לכאורה זה תלוי במחלוקת הראשונים והאחרונים לעיל לגבי עירוי על כלים בשריים וחלביים:

נחלקו הראשונים האם עירוי מכלי ראשון מבשל ומבליע ומפליט כאחד, **שלדעת רשב"ם** – ערוי לא מבשל ודינו ככלי שני ולכן מותר לערות על כלים בשריים וחלביים מים אותחים.

ולדעת ר"ת – ערוי מבשל ומבליע ומפליט כאחד כדי קליפה. ואע"פ שמוסכם שכך ההלכה, נחלקו האחרונים האם יש בכוחו של עירוי להפליט ולהבליע כאחד גם בכלי (שהוא קשה).

לדעת הרמ"א – אם עירה מכלי ראשון על כלים בשריים וחלביים כאחד אפילו שניהם מלוכלכים הכל מותר.

אך לדעת רבים מהאחרונים (ש"ך, ט"ז, פר"ח) ערוי מבליע ומפליט גם בכלים, ולכן אם עירה על כלים בשריים וחלביים מלוכלכים הכל נאסר.

---

[13] נקה"כ – לא קשה מידי מכל זה דלא קאמר המחבר אלא דהמעט שומן הדבוק על פי הכלי נותן טעם לפגם ע"י האפר, משא"כ התם דיש גוף החֵלב.

למעשה נראה שגם לדעת הרמ"א ההיתר הוא בדיעבד, אך לכתחילה אין לערות על כלים בשריים וחלביים מים רותחים, ובנוסף יש חשש לבישול בשר וחלב.[14]

- **הדחה בזה אחר זה**

אם שוטף בזה אחר זה אין חשש בישול בשר וחלב, ולדעת הרמ"א לכאורה יהיה מותר לכתחילה, אך לדעת המחמירים הכיור בולע טעמים בשריים וחלביים כדי קליפה ונעשה נבילה וכפי שלמדנו לעיל **שלדעת פר"ח** יש כח בעירוי לפלוט מהכיור ולהבליע בכלים. **הש"ך** הסתפק והיקל בהפסד מרובה **ולדעת הט"ז** מותר.

וכ"כ מנחת יצחק (ב,ק) בתחילת תשובתו שלכאורה הכיור נאסר מטעם הבשר והחלב וחוזר ואוסר אח"כ את הכלים, אך אח"כ הביא כמה סברות להקל:

(1) יש לדון עפ"י מש"כ הש"ך (שם ס"ק כ') דצ"ע בכלי של איסור דל"ש נטבנ"ט אם לומר דאף נקי אוסר, דאפשר דאפילו אם עירוי מבשל, אבל לא מבשל כולי האי שיבליע בכלי... היה אפ"ל כיון דהוי רק ספק אם העירוי הוי בכל דיני עירוי לאסור אין להחמיר.

(2) נוסף ע"ז מש"כ הפמ"ג (שם בשפ"ד סק"כ) דכ' על דברי הש"ך הנ"ל דיש לראות כיון דעירוי אין מבשל רק כ"ק לדידן מסתמא יש במי הדחה ס' כנגד קליפת האחד, נהי שאין ס' כנגד כולו, וי"ל אין ה"נ אם יש ס' כנגד קליפת האחד די עכ"ל, וא"כ ה"נ דשייך הא דמסתמא יש במי הדחה ס' כנגד קליפת המזחילה במקום שנוגע המים...[15]

(3) מדרך בנ"א שבשעת הדחה מערבין קר וחום משני צדי הברזא, באופן שהמים הזוחלין כבר יש בהם יותר מחציים מים קרים. ובכגון דא בודאי עירוי כזה אין מבשל.

וסיים – וכ"ז ללמד זכות למי שאין באפשרותו לקבוע שני מזחילות בביתו, אבל בודאי מהראוי והנכון להיות לו שתים א' לבשר וא' לחלב ולצאת מכל חשש שמצא דאיסורא.

(4) **באג"מ** (יו"ד א,מב) כתב שמצד הדין מותר להשתמש בכיור אחד בזה אחר זה **וסברתו העיקרית היא** שאין לחשוש שהכיור נאסר ופולט טעמים אסורים לכלים מפני – שהסינק אף אם היה שם דבר בעין מחלב או מבשר אינו נאסר, דאם הקלוח לא הלך על הבעין אלא מן הצד לא נאסר אף שהקלוח נזחל גם על הבעין. ורק אם הקלוח הלך ממש על הבעין נאסר ורק אותו מקום כדי קליפה, ושאר הסינק לא נאסר כלל...וא"כ רוב הסינק א"א להאסר כלל דהקלוח עליו ממש לא יכול להגיע אלא על חלק קטן ממנו, וגם חלק ההוא הוא ספק רחוק דהוא רק אם היה שם שומן של בשר בעין תחת הקלוח ובתוך מעל"ע היה על אותו המקום חלב בעין.[16]

---

[14] זה רק חשש כי יש אומרים שאין דרך בישול בשר וחלב ע"י ערוי, ובנוסף לא מתכוון לבשל ואין ודאות שהעירוי יפגע בבשר והחלב כאחד.

[15] וביאר שם מדוע אין בזה משום ביטול איסורים לכתחילה, וז"ל – ואף דשייך משום אין מבטלים איסור לכתחילה, מ"מ שייך בזה מש"כ המהרש"ם (בתשו' ח"א סימן קי"ב, והבאתיו במק"א) דכתב לענין נדונו, ממש"כ בת' רעק"א (סימן ר"ז) דכיון דעכ"פ יש ספק שמא אין כאן איסור כלל, ליכא איסור אין מבטלין לכתחילה, ואף שיש לפקפק בזה לפמש"כ בשפ"ד (סי' צ"ט סק"ז) ובאו"ח (מ"ז סי' תמ"ב סק"ד ובא"א סימן תס"ז סק"ד), מ"מ כיון שאין מתכוון לבטל, וגם דבאפשר בע"א גם באין מתכוון לבטל אסור, כמ"ש הטו"ז (סימן קל"ז סק"ד) ועי' במ"ז (סימן צ"ט סק"ז), מ"מ כבר כתב הט"ז (בסי' קל"ח) שגם במקום טורח יש להקל, ויש כמה ספקות אם יש כאן איסור וכבר נתפשט המנהג בכל המקומות ואין למחות בידם עיין שם. וכ"ז שייך גם בנד"ד.

[16] ואע"פ שראינו בסימן צב,ז ברמ"א שהביא את דברי תה"ד שעירוי שממשיך לקלח ע"ג הכירה דינו כעירוי, כנראה כוחו חלש יותר ולא מבליע בכלי. וכ"כ כנפי יונה סימן צה – שיש עוד לחלק בין דין זה להאי דסי' צ"ב (סעיף ז') שמחמיר התרומת הדשן. דשאני הכא דצריכין אנו לומר שמפליט מזה ומבליע בזה, וכולו האי לא אמרינן בקלוח הנזחל. לאפוקי התם שהוא גוף האיסור המתבלע.

וכ"כ בפנה"ל כה,11 והוסיף סברות נוספות להקל – לפי כללי ההלכה, כל זמן שמקפידים שלא יהיו בכיור יחד כלים מלוכלכים מחלב ומבשר, ולא יישארו בו שאריות של מאכלים בשריים בעת שמניחים בו כלים חלביים או להפך, אין חשש איסור. וכך נהגו בפועל יראי שמיים רבים במשך שנים רבות. כמה צדדים לכך... **(5)** פעמים רבות יש בכיור סבון (ופוגם את הטעם שיוצא מהכיור)... **(6)** קל וחומר כאשר הכיור מחרסינה אטומה כזכוכית או ממתכת, שאין הטעמים נדבקים ונבלעים בהם.

(2) מדיח כלים

- **תאור פעולת המדיח**

לאחר שמסירים מהכלים לכלוך גס ושאריות מזון העלולות לגרום לסתימה, מניחים אותם במדיח על גבי המגשים המחוררים כך שיש מרווח בין כלי לכלי והמים יוכלו להגיע לכל נקודה. בדלת המדיח נמצאים תאי חומר הניקוי, ובהם מניחים את החומרים לפני תחילת ההדחה. עם סגירת הדלת מתחילה פעולת המדיח:

שלב ראשון: בתחילה הוא מבצע שטיפה מוקדמת במים קרים או פושרים ללא חומר ניקוי כדי להסיר לכלוך גס, המים יורדים לתחתית המדיח והלכלוך נלכד במסננים שבהם המסנן הגס עוצר שאריות גדולות והמסנן העדין לוכד חלקיקים קטנים, לאחר ריקון המים הראשונים המדיח מכניס מים חדשים, המים נאספים בתחתית ומתחילים להתחמם באמצעות גוף החימום, ובשלב זה, עוד לפני פתיחת תא הסבון, המים החמים כבר זורמים במעגל הרגיל, עוברים דרך המסננים ופוגשים את הלכלוך שנשאר בהם ללא חומר ניקוי.

שלב שני: לאחר שהמים מגיעים לטמפרטורה שנקבעה (70-50 מע') נפתחת דלת תא חומר הניקוי והסבון מתערבב במים החמים, מתבצעת השטיפה העיקרית שבה המים מותזים בלחץ על הכלים, נופלים חזרה לתחתית, מסתננים וממוחזרים שוב ושוב במשך אותו שלב, בסיום שלב זה המים המלוכלכים נשאבים החוצה.

שלב שלישי: ולאחר מכן מתבצעת שטיפת סיום במים חמים במיוחד ולעיתים עם נוזל הברקה, ולבסוף הכלים מתייבשים באמצעות החום שנאגר בהם או בעזרת מערכת ייבוש פנימית.

- **ניתוח הלכתי ודעות הפוסקים**

1. לאחר השטיפה הראשונה יש לכלוך במסננן, והמים שמתחממים פוגשים את הלכלוך עוד לפני שחומר הניקוי יוצא. ואם מדיחים כלים בשריים וחלביים יחד יש חשש לבישול בשר וחלב.
2. בשלב השני מים חמים עם חומר ניקוי ניתזים על הכלים, לכאורה חומר הניקוי פוגם הכל ואין איסור.
3. בשלב השלישי הכלים נקיים משאריות האוכל וניתזים עליהם מים רותחים כדי לנקות אותם משאריות הסבון. לא ברור לי אם יש מספיק סבון על הכלים כדי לפגום את המים, אך גם אם לא, מדובר כבר בכלים נקיים ולכן זה תלוי במחלוקת האם יש כח לכלי ראשון לפליט ולהבליע טעמים מכלי לכלי, ולפי מה שכתבתי לעיל לגבי כיור מסתבר שבכלים בימינו לא צריך לחשוש לזה מפני שאנו יודעים בודאות שטעמים לא עוברים בין הכלים, ובמיוחד שיש שהקילו בזה גם בעבר שכלים היו בולעים ופולטים.

לכן נראה שהחשש העיקרי כשמדיחים כלים בשריים וחלביים יחד הוא שמא יהיו שאריות בשר וחלב במסננת שיתבשלו. אך נראה שאם יקפיד להסיר את השאריות הגדולות (כפי שמומלץ כדי לשמור על המדיח) ורק שמנונית ופירורים קטנים ישארו - מסתבר שכבר לא יצטבר לכלוך משמעותי של בשר וחלב במסנן וגם אם כן יהיה פי שישים במים כנגדו, ומכיוון שלא מכוון לבשל וסביר שלא יהיה בישול – אין לחשוש לבישול, וגם לביטול איסורים אין חשש מפני שלא מכוון לבטל, ומדובר במעט לכלוך של בשר וחלב (ויש שהקילו לבטל איסור מועט ובשר וחלב).

וכ"פ ביבי"א (י, יו"ד ד) שמותר להשתמש באותו מדיח כלים לבשרי וחלבי בו זמנית, וז"ל – הנה מרן הש"ע (ביו"ד סי' צה ס"ד) כתב, "יראה לי שאם נתנו אפר במים החמים שביורה חולבת קודם שהניחו קדרות הבשר בתוכה להדיחן, אע"פ שהיה שומן דבוק בהן מותר, מפני שעל ידי האפר נעשה נותן טעם לפגם". ואף כאן שהמים שמדיחים בהם את הכלים, מעורב בהם אבקת סבון ושאר חומרי ניקוי חריפים, ונותנים טעם לפגם במים ובכלים, מותר להדיח כלי בשר וכלי חלב אפילו בבת אחת ב"מדיח כלים" (והביא פוסקים רבים שפסקו כשו"ע)...[17] מסקנא דדינא שיש להורות היתר במדיח כלים, לכלי בשר וכלי חלב אפילו ביחד, ורק מהיות טוב היכא דאפשר יש להדיח כלי בשר לחוד וכלי חלב לחוד בזה אחר זה.

אך אחרונים רבים אסרו להדיח כלים בשריים וחלביים יחד, מחשש שחומר הניקוי לא פוגם, או מחשש שיש שאריות של בשר וחלב שנתקעו במסנן ומתבשלות לפני שנפגמות ע"י הסבון.[18] ויש שהחמירו יותר והצריכו שני מדיחים או להכשיר בין שימוש בשרי לחלבי (חשוב לדעת שחלק מהתשובות נכתבו לפני שנים רבות וחששות שהזכירו כבר לא קיימים במדיחים שלנו).

למעשה כתב בפנה"ל כה,יב – מותר להשתמש באותו מדיח ובאותם מגשים לבשרי ולחלבי זה אחר זה תוך הקפדה שלא ידיחום יחד, שמא טעמי בשר וחלב יתערבו יחד לפני שייפגמו על ידי הסבון. יש נוהגים להדר לקנות שני מגשים, אחד לכלים בשריים ואחד לכלים חלביים, כדי לשמור על ההפרדה הנהוגה בין כלי בשר לכלי חלב, ויש מהדרים לייחד את המדיח למין אחד, ולשני המינים קובעים שני מדיחים. אולם כאמור, על פי הדין, מותר להדיח באותו מדיח ובאותו מגש, פעם כלים בשריים ופעם חלביים. **ובהערה הוסיף** – יש מהדרים שנוהגים לפנות את שיירי המאכלים שבמסננים מפני החשש שמא טעמם לא נפגם מספיק ויצטברו שם שיירי בשר וחלב אולם למעשה אין לחשוש שמא שיירי המאכלים שם לא נפגמו.

---

[17] ובהמשך דבריו ביאר שאין בזה ביטול איסורים לכתחילה מפני שלא מכוון לבטל. ולכאורה כאן זה מקרה קל יותר, שהרי לא מבטל את האיסור אלא רק פוגם אותו ולכאורה אין בזה ביטול.

[18] **אג"מ** (יו"ד ג,כח) – הנה בדבר מדיח הכלים... דמדיחין הכלים בבורית שהוא פוגם, הנה טעם נכון הוא להקל בשעת הדחק גדול דבלא שעה"ד גדול... אפשר לפי ריבוי המים אין שם כדי שיעור לפגם. **והרב רוזן** (תחומין יא) כתב – ידוע לכל, שיש השוטפים מזון בחומרי חיטוי, ולאחר שטיפתם במים הם ראויים לאכילה משובחת, ומאן מפיס ששיירי הבשר או הגבינה הנותרים על הרשת בתחתית המכונה אמנם נפגמו. לפי מראית עיני דומה, כי אם יערבבו שיירים אלו בתבשיל או בסלט לא יורגש כל פגם.

אך הרב גדעון פרל (תחומין יא) כתב – אמנם היה מקום לשאול, האם בכלל אבקת סבון נחשבת כפוגמת, והלא רבים נוהגים לשטוף פירות וירקות במי-אמה, כדי לחטא אותם מריסוסים ולכלוך, וכדי להמנע ממחלות וזהומים. אם מי-אמה אינם פוגמים בפירות, שמא הוא הדין אין בכוח אבקת הסבון, שמדיחים בה את הכלים, לפגום ולפסול מאכילת-אדם. במציאות נראה שאין השוואה זו נכונה. ראשית, אבקות-ההדחה מורכבות מחמרים כימיים חריפים ביותר הפוגמים כל אוכל וטעם, ופוסלים אותם אפילו מאכילת כלב. חריפותן עולה בהרבה על משחות-כלים ונוזלים המשמשים לשטיפת כלים בידים. היצרנים מרשים זאת לעצמם, מכיון שאבקות ההדחה לשימוש במכונות אינן מגיעות לידי האדם, להבדיל ממשחות ונוזלים אחרים למיניהם, שהיה צורך להיזהר לבל יזיקו לעור ידיו של האדם המשתמש בהם. ועוד: את הפירות מחטאים במי-אמה קרים, וכשהפירות שלמים ובקליפתם, כך שאין טעם האמה נספג בפירות, ובשטיפה במים לאחר החיטוי מסתלק כל זכר לטעם האמה. מה שאין כן במדיח-הכלים, שההדחה בו נעשית במים-חמים, ואבקת הסבון נספגת וחודרת לתוך מעט שיירי האוכל המצויים שם, ובודאי פוסלת אותם מאכילה.

ברור שכל מה שאמרנו הוא רק כהשטיפה הראשונה בלי הסבון היא במים קרים או פושרים אך אם השטיפה הראשונה היא מים רותחים אין היתר להדיח כלים בשריים וחלביים יחד לכתחילה ורק בדיעבד אפשר להתיר את הכלים (כשיטת הרמ"א ושמא יש פי שישים כנגד שאריות הבשר והחלב), אך בזה אחר זה יש מקום להקל להקל כמו בכיור אחד.